

ВПЛИВ ЧИННИКІВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ МОЛОДІ, ЯКА НАВЧАЄТЬСЯ

Ганна Редькіна,

кандидат політичних наук, доцент,

Дніпровський державний технічний університет,

доцент кафедри соціології

ORCID: 0000-0002-7000-8062; annainred@gmail.com

Сучасні суспільно-політичні та культурно-економічні процеси в українському суспільстві змінили соціальне та матеріальне становище молодих людей. На сучасному етапі розвитку країни поживалися дослідження трансформації цінностей сучасної української молоді під впливом глобалізаційних процесів.

Молодь – це соціально-демографічна група, що переживає період становлення соціальної зрілості, адаптації до світу дорослих і майбутніх змін. У цей період людина переживає важливий етап сімейної та позасімейної соціалізації, процес становлення особистості, навчання, засвоєння цінностей, норм, установок зразків поведінки, прийнятих у даному суспільстві. Згідно з Законом України «Про основні засади молодіжної політики» молоддю є громадяни України віком від 14 до 35 років [1, с. 233].

Базові цінності особистості формуються в період так званої первинної соціалізації індивіда, до 18–20 років, а потім стають достатньо стабільними, суттєво змінюючись лише у кризові періоди життя людини і її соціального середовища. Саме в цей період особистість активно залучається до політичного процесу, громадської діяльності, у молодій людині починають формуватися політична свідомість та самосвідомість, норми поведінки. На соціалізацію особистості впливають багато політичних (держава, політичні партії та рухи) та неполітичних чинників (сім'я, школа, церква, неформальні групи, ЗМІ), які, включаючи молоду людину в систему суспільно-політичних відносин, готують її до засвоєння наявних у суспільстві норм, цінностей політичної культури та

вироблення на їх основі власної політичної й громадянської позиції [2, с. 63–68].

Соціалізація – це процес інтеграції індивіда до суспільства, у різноманітні типи спільнот (група, соціальний інститут, соціальна організація) шляхом засвоєння ним елементів культури, соціальних норм і цінностей, на основі яких формуються соціально значущі риси особистості [3, с. 104].

Виокремлюють такі типи соціалізації:

1. Первинна соціалізація – відбувається у ранній період життя, коли людина, крок за кроком, вчиться бути суспільною істотою. Люди вивчають основні культурні норми, засвоюють важливі уявлення, переконання, настанови та цінності.

2. Попередня соціалізація – допомагає людям готуватися до своїх майбутніх ролей. Цей тип соціалізації передбачає виконання різноманітних соціальних ролей, за допомогою яких люди засвоюють ту поведінку, яку від них очікують.

3. Вторинна соціалізація (або соціалізація розвитку) – це процес, у ході якого люди засвоюють уміння, норми, переконання, цінності та застосовують їх відповідно до нових суспільних умов, в яких вони опиняються [3, с. 107].

Первинна соціалізація сучасної української молоді відбувається в умовах її соціальної та духовної незахищеності. І причина тут не лише в тому, що це частина населення, яка поки що навчається або лише почала свою трудову, суспільно корисну діяльність. Культура молодих сучасників формується в умовах трансформації сучасного українського суспільства та переосмислення духовних цінностей, норм, ідеалів та ідей, що становлять основу визначення пріоритетних напрямів розвитку держави, в тому числі й формування та становлення демократичних ціннісних засад [4, с. 84]. Зараз до чинників трансформації українського суспільства додався вплив повномасштабної війни. Вплив, що спричиняється зазначеним фактором, ще потрібно вивчати.

Процес первинної соціалізації супроводжується розчаруванням у попередній системі ціннісних орієнтацій, втратою і зневірою в ідеалах та цінностях, що нав'язувалися нашому суспільству століття тому, а також відсутністю нової ієрархії

ціннісних орієнтацій через страх перед невідомим, майбутнім та апатією. Як результат – виник розпад суспільства, духовне зубожіння нації. Нинішня ситуація характеризується порушеннями в механізмі наступності, тобто молодь відмовляється від усього минулого, не сприймає досвід батьків. Все вищезазначене впливає не лише на формування культури сучасної молоді, а й на майбутній культурно-духовний потенціал нації [5, с. 92].

Соціально-економічні трансформації, що відбуваються в Україні, висунули на перший план проблеми соціалізації молоді. На формування цінностей молоді в сучасних умовах справляє вплив інтегральний результат взаємодії двох цілісних систем. З одного боку, суспільство в усій сукупності проявів суспільного життя впливає на особистість молодої людини, з іншого – особистості активно засвоюють попередній актуальний досвід соціуму, знання, норми, цінності, традиції, що накопичуються і передаються від покоління до покоління [6, с. 199].

Українське суспільство інтегрується у світове співтовариство, тому процеси глобалізації відіграють важливу роль у політичній, економічній, культурній, соціальній сферах. Формування інформаційного суспільства, збільшення інформаційних потоків впливають на особистість у цілому і пов'язані з необхідністю адаптуватися до них. Глобалізація посідає визначне місце серед світових тенденцій розвитку сучасної людської цивілізації. Цей процес є природним, а тому його важко стримувати й тим паче зупинити. Усі сучасні глобалізаційні процеси стосуються усіх без винятку держав, націй, політики, економіки, традицій та культур.

Багато дослідників усе ще вважають, що давати визначення глобалізації – це марна справа; сама по собі вона нічого в собі не містить і є лише новим проявом колоніалізму. Інші стверджують, що це є об'єктивним процесом, доводять необхідність досягнення його сутності та проявів задля розробки ефективних заходів з використання позитивних глобалізаційних ефектів та усунення негативних. Також останнім часом з'являються публікації, які не заперечують процес глобалізації, але критикують його та вбачають у ньому причину розвитку світової фінансової кризи.

Ми дотримуємося думки, що глобалізацію не можна заперечувати та відхиляти як несуттєве і нелогічне явище, так само не має сенсу звинувачувати лише її в розгортанні кризових процесів. Глобалізація є закономірним етапом суспільного розвитку, вона є об'єктивним процесом і в контексті післякризового періоду потребує докладного вивчення задля розробки ефективної регулятивної політики.

Зазвичай, коли йде розмова про глобалізацію, то на перший план виходять економічний і політичний складники, але природніше було б розглядати глобалізаційні процеси та їхні наслідки починаючи з культурного складника. Насамперед глобалізація – це взаємодія, взаємопроникнення, взаємний вплив культур одна на одну. У цьому випадку ми повинні розглядати культуру не як певний застиглий канон, адже це не статична, наглухо замкнена в собі система, а потік значень, який постійно розчиняє старі значення і вступає в нові зв'язки. Отже, значення однієї культури змішуються зі значеннями іншої, відбувається творення іншого культурного коду. Межі такої поняттєвої системи нещільні, розмиті, у ній багато суперечностей. Саме таких рис і набуває сучасна глобальна культура. Глобалізація передбачає цілком нове ставлення до простору і часу.

Актуальність дослідження глобалізації полягає в тому, що відбувається людський вимір глобалізації. Наука розглядає нове явище під кутом, в якому відкривається вплив глобалізації на подальший розвиток соціальної реальності на умови та можливості для самореалізації в ній особистості, соціальних груп і суспільств. Часто, розглядаючи питання глобалізації, впритул підходять до процесу американізації: глобалізація є експортом та імпортом культури, й ключовим є саме експорт культурної продукції США в інший світ. Прийняття американської культурної продукції є основним елементом американізації.

Глобалізація прагне стандартизувати цінності, не враховуючи потреби чи особливості певного суспільства. В умовах глобалізації національні цінності стають незахищеними. Ціннісна криза є одним з факторів дестабілізації суспільних відносин, адже будь-який конфлікт виникає через конфліктність мислення людей.

Вплив інших країн і культур на цінності українських громадян призводить до зміни споживчої економічної поведінки та передбачає зміну власних традицій. Зокрема, українці активно цікавляться і використовують такі товари та послуги, які беруть свій початок в інших культурах світу:

1) зі Сходу: використання кальяну, йоги (Індія); тайський масаж; манікюр (Китай, Єгипет); ароматичні палички (Японія); східні бойові мистецтва;

2) зі США: вживання жувальної гумки; попкорн; торгівля в інтернет-магазинах; бодибілдінг; їжа швидкого приготування;

3) з Європи: цивільні шлюби або вільні стосунки між чоловіком і жінкою; свобода в поведінці, зовнішньому вигляді; сприйняття жінки як ділового партнера, а не берегині домашнього вогнища; використання одноразового посуду, пластикових пляшок та інших товарів, що погіршують стан довкілля; їжа швидкого приготування тощо.

Особливої актуальності набуває вивчення процесів глобалізації в молодіжному середовищі, оскільки молодь визначається як потенція, що готова до будь-якого починання [5, с. 92]. Будь-які трансформаційні процеси суспільних відносин проявляються, у першу чергу, в молодіжному середовищі, оскільки через вікові, психологічні й соціальні особливості молодь є досить сприйнятливою соціальною групою в суспільстві, тому її можна назвати індикатором усіх позитивних і негативних процесів, які відбуваються в ньому.

Глобалізація передбачає утворення єдиного (загального) міжнародного економічного, правового і культурно-інформаційного простору. Іншими словами, феномен глобалізації виходить за суто економічні рамки і справляє помітний вплив на всі основні сфери суспільної діяльності – політику, ідеологію, культуру.

Серед провідних чинників глобалізації можна виділити такі:

1. Технічні, технологічні:

– науково-технічний прогрес, розвиток нових поколінь транспорту і зв'язку;

– революція в галузі інформаційних та телекомунікаційних технологій;

– виникнення єдиного інформаційного простору і створення можливостей для здійснення операцій в режимі реального часу.

2. Соціально-економічні:

– поглиблення інтернаціоналізації економіки на основі її транснаціоналізації та регіоналізації;

– лібералізація сфери руху товарів і капіталів, розвиток нових фінансових технологій;

– гео економічні трансформації, пов'язані з розпадом командно-адміністративної системи господарювання та посиленням ринкової уніфікації сучасного світу.

3. Політичні:

– взаємопроникнення макроекономічної політики урядів та центробанків;

– висхідна орієнтація національних держав на зовнішні зв'язки;

– геополітичні зрушення, пов'язані з розпадом світової соціалістичної системи.

4. Культурні, морально-етичні:

– послаблення ролі традицій соціальних зв'язків і звичаїв;

– зростання мобільності духовно-емоційного спілкування;

– інтернаціоналізація освіти, культурного простору тощо.

Під вплив факторів глобалізації, у першу чергу, потрапляє молодь, яка є найбільш вразливим осередком суспільства, оскільки сучасна молодь соціалізується в рамках глобального знання, глобальних комунікацій та технологій. Глобалізація призводить до соціальної диференціації, заснованої на розриві між тими, хто добре володіє технологічними інноваціями і має до них доступ, і тими, хто не має таких знань і, відповідно, повного доступу. Цей розрив і на індивідуальному, і на груповому рівні приховує нові ризики та виклики глобалізації.

Отже, процес глобалізації – незаперечний факт, що змінює обличчя сучасного світу. Це соціальне явище не тільки відкриває нові перспективи, але й містить у собі серйозні небезпечні чинники. Аналізуючи зазначені підходи та трактування, більшість учених вважає правомірним говорити про становлення єдиної світової цивілізації, що будується в контексті процесів глобалізації.

Сучасний глобальний світ трансформується, втрачає попередні властивості, стає більш динамічним, хаотичним, віртуальним, стрімким та індивідуалізованим, вимагає від людини перегляду системи власних установок та світогляду. Глобальна людина

створює нові структури, виміри, ситуації, класифікації, форми, варіанти, просторово-часові конфігурації, процеси тощо, тому з розвитком цих явищ та процесів постійно будуть переглядатися термінологія, підходи та концепції до феномену глобалізації.

Студентство, тобто молодь, що навчається, є найбільш ресурсомісткою соціальною групою сучасного українського суспільства, оскільки володіє такими значущими соціальними ресурсами, як вік, високий рівень освіченості та суб'єктивний потенціал, тобто готовність та підготовленість до самостійної та відповідальної соціальної діяльності, що знаходить своє відображення у відповідній системі цінностей та ціннісних орієнтацій студентської молоді, а також її настанов на актуалізацію життєвої стратегії самореалізації.

У сучасному суспільстві існує дуже велика кількість глобалізаційних чинників, які впливають на цінності та ціннісні орієнтації молоді. Серед них технічні / технологічні, соціально-економічні, політичні, культурні / морально-етичні.

Такі соціальні інститути, як релігія, державна ідеологія, засоби масової інформації, система освіти, сім'я, формують цінності молоді людини, тому аналіз духовних цінностей і соціальних процесів є одним із пріоритетних напрямів дослідження сучасної науки. Адже за системою цінностей (особливо молодого покоління) можна судити про культуру, гуманістичний потенціал, перспективи розвитку суспільства. Вже сьогодні ми бачимо, що у XXI столітті майже всі сучасні соціальні інститути переживають докорінні зміни, отже, дослідження їхнього соціокультурного впливу на молодь буде залишатись актуальним і в майбутньому.

Бібліографічні посилання

1. Про основні засади молодіжної політики : Закон України за станом на 27.04.2021. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2021. № 28. С. 233.

2. Юсупова М., Куличенко В. Особливості ціннісних орієнтацій студентської молоді. *Нова педагогічна думка : Матеріали X Міжнародної науково-методичної конференції «Європейський простір вищої освіти як основа розвитку суспільства знань»*. 2012. № 1. Ч. 1. С. 63–68.

3. Богомаз К. Ю., Мачуліна І. І., Сорокіна Л. М. Соціологія молоді : навч. посіб. Дніпродзержинськ : ДДТУ, 2011. 355 с.

4. Панькіна Є. Е. Сучасна молодь: яка вона? *Молодь XXI сторіччя: виклики інформаційного віку*. Київ : ГО «Молодіжна Альтернатива». 2011. С. 83–89.

5. Нікітіна В. В. Глобалізація як символ посилення соціальної відчуженості в сучасному світі. *Актуальні проблеми філософських, політологічних, релігієзнавчих досліджень : Матеріали міжнародної науково практичної конференції «Людина – Світ – Культура», 20–21 квітня 2004 р. : тези доповідей*. Київ : Центр навчальної літератури, 2004. С. 91–93.

6. Савчук О. В. Динаміка ціннісних орієнтацій сучасної української молоді. *Сучасне українське студентство: проблеми та ціннісні орієнтації : Всеукраїнська науково-практична конференція, 23 березня 2011 р. : тези доповідей*. Хмельницький : ХІСТ Університету «Україна», 2011. С. 197–201.